Talesproget i Ålborg hvordan lyder det egentlig? Er det nordjysk, eller bare jysk?

AF INGE LISE PEDERSEN

I artiklen tegnes en skitse af arbejderklassens sprog i Ålborg, på basis af en ordliste der skildrer tilstanden omkring år 1900, fulgt op med én dags optegnelser i 2015. Begge optegnelser viser at ålborgensisk har mange nordjyske træk, og at trækkene findes både inden for accentuation, vokalisme, konsonantisme, bøjning og ordforråd. Talesproget i det førindustrielle Ålborg har vi ingen viden om, og kan derfor heller ikke vide hvor jyskpræget det var. Forekomsten af de mange nordjyske træk stemmer med at langt de fleste tilflyttere, både i vækstperioden i slutningen af 1700-årene og da industrialiseringen satte ind fra 1890 og frem, kom fra det umiddelbare opland, Vendsyssel og Himmerland. Selv om enkelte af de nordjyske træk fra 1901 ser ud til at være opgivet, er ålborgensisk stadig klart nordjysk, og de ændringer der har fundet sted i 1900-tallet er udtryk for standardisering snarere end jysk regionalisering.

Indledning

Den nye udgave af det topografiske opslagsværk *Trap* skal også indeholde beskrivelser af de lokale talesprog, og en del af dem har jeg påtaget mig at skrive. Den nye *Trap* er organiseret som kommunebeskrivelser, og da jeg skulle i gang med Ålborg kommune, var jeg mig ganske bevidst, at ud over at der var jysk intonation, var det eneste jeg vidste om sproget i Ålborg by, at *smørkage* betyder 'brunsviger', at efterstillede præpositioner i sætninger som *hvor er du fra?* ikke har stød, og at der er en tendens til at lægge tryk på præpositioner som i standarddansk normalt er trykløse, som fx *gå lige ud 'efter mælken* 'hent mælken'.

Det anså jeg dog ikke for noget problem, for der var vel nogle beskrivelser jeg kunne bygge på. Da jeg ikke kunne finde nogen trykte beskrivelser,

henvendte mig til gode kolleger i Århus og Ålborg for at høre om de ikke havde haft nogle studenter der havde skrevet opgaver om Ålborgsproget. Det var ikke tilfældet. Der forelå heller ikke nogen båndoptagelser: Ud over en analyse af intonationen (Grønnum 1992) findes der ikke nogen som helst beskrivelser af talesproget i selve Ålborg, kun nogle bemærkninger af Kristen Jensen Lyngby i 1857.

I et brev beretter Lyngby om nogle iagttagelser vedrørende bymålenes stilling i Jylland. Bortset fra Nykøbing Mors, hvor Lyngby har hørt dialekt, og Ribe, hvor han har hørt fine damer sige *tra'p* 'trappe' med vestjysk stød ("som man næppe ville sige i Nibe"), er det iflg. Lyngby uhyre sjældent at træffe dialekttalende købstadboer. I Ålborg mener han at dialekten er uddød, derimod kan man høre adskillige nye former, fx *hæster* 'heste' (hvor dialekterne i området havde *hæj'st*) og *kniw'* 'kniv', hvor dialektens *knyw'* er "ved at blive anset for plat", mens den daværende standardsprogsudtale *kni'v* åbenbart var lidt for langt væk (Bjerrum 1939: 52). Skal man tro Lyngby, skal man altså ikke forvente at finde regulære dialektformer i Ålborg (eller andre jyske købstæder), om end han har et forbehold "Det er vel snarest på østkysten at dialekten har tabt sig i byerne" (smst.). Derimod kan man forvente at finde en del supralokale former, herunder nyudviklede hybrider mellem dialekt og standard.

Det er i og for sig netop hvad vi også vil vente at finde i dag. Ålborg var tidligt en livlig handelsby og længe Jyllands største by, og den havde derfor en sammenbragt befolkning med alt hvad deraf normalt følger for talesproget. Men ingen havde åbenbart følt sig kaldet til at skildre dette talesprog, og der var heller ikke indsamlet noget materiale om det, mens der er flere beskrivelser af århusiansk til forskellige tider. I en af disse (Jensen 1967) nævnes ganske vist en ordliste fra Ålborg som skulle befinde sig på Afdeling for Dialektforskning, men den lå ikke på sin plads, og jeg anså den for tabt.

Jeg henvendte mig derfor til en bekendt der bor i Ålborg, og fik hende til at henvise mig til tre midaldrende indfødte ålborgensere der havde en praktisk uddannelse, som havde været bosiddende i Ålborg bogstavelig talt hele livet, og som var villige til at stille op til en samtale. Jeg havde en deadline

for min artikel (og i øvrigt ikke noget budget til feltarbejde) og kunne derfor ikke regne med at bruge mere end en enkelt dag til at indsamle materiale. Der kunne derfor ikke være tale om at følge den normale sociolingvistiske praksis og optage en række interview med lokale informanter. Jeg måtte indsamle materialet gennem struktureret udspørgen.

Hvilke lokale træk forventede jeg at finde i Ålborg?

Ålborg var længe den største by i Jylland. Man kunne derfor forvente at ålborgenserne havde en stærk byidentitet og en klar bevidsthed om at adskille sig meget fra de omgivende landlige områder. Samtidig er Ålborg en udpræget arbejderby med stor tilflytning af ufaglært arbejdskraft fra landet. Da den omfattende dialektnivellering har sat relativt sent ind i Nordjylland, har tilflytterne langt op i tiden talt dialekt. Spørgsmålet var derfor: På hvilke punkter kunne man forvente at talesproget i Ålborg adskilte sig fra standarddansk, og hvor mange regionale træk kunne der forventes?

Jeg antog at der (ud over den nævnte stødløshed i efterstillet tryksvag præposition) var mulighed for at høre en række vestdanske træk inden for accentuationen: fravær af stød på kortstavede enstavelsesord (fx *vej*, *skov*), på enstavelsesord med kort vokal + stemt + ustemt konsonant (fx *folk*, *damp*, *kant*, jf. *Jysk Ordbog*: kort 1.2), og på sammensatte og afledte verber (fx *aftale*, *betale*). Man kunne også forvente en del apokope og en del eksempler på participier på *-en* i stærke verber (fx *bleven*, *kommen*, *sprungen*, jf. Jensen og Maegaard 2010).

Jeg forestillede mig også at nogle af de karakteristiske Århus-træk måske kunne genfindes i Ålborg, fx *åɹ* for *oɹ* i ord som *tror* og *skjorte*, og *-ət* for skriftens *-et* og *-ede*. Det var dog også muligt at ålborgensisk var mere nordjysk præget, så man foretrak at lade verber ende på *-ə* i præteritum og præteritum participium (se *Jysk Ordbog*: kort 6.1).

På syntaksens område forventede jeg at høre konstruktioner som *jeg ska ka* og *vi sku ku* (jf. K. M. Pedersen 2009), og jeg fandt det relevant at spørge om man sagde *et ny hus* eller *et nyt hus*, dvs. om man brugte kongruensbøjning (se *Jysk Ordbog*: kort 7.4).

Ud fra sådanne antagelser sammenstillede jeg en spørgeliste.

De tre ålborgensere, to kvinder og én mand omkring 60, alle med manuelle erhverv, der havde indvilget i at stille op som informanter, bekræftede så mange af mine antagelser at jeg kunne give et rids af hvordan talesproget i Ålborg kan lyde i 2015. Det ligger i sagens natur at jeg intet kan sige om hvor repræsentative disse personer er (bortset fra at min kontaktperson har valgt dem ud som nogen der i hendes øjne er typiske). Materialeindsamlingens form, udspørgen efter en ordliste (som slet ikke er udtømmende), bevirker at jeg heller ikke kan sige noget om hvor stor variation der er mellem standardsproglige og lokale former. Det er udpræget 'hit-and-run' sociolingvistik (eller måske snarere dialektologi) og kan næppe engang gøre krav på at blive kaldt en undersøgelse, kun en smagsprøve på hvad man kan finde[1].

Resultatet af blot én dags optegnelser var imidlertid så overraskende godt og bød på så mange lokale former, der ikke kun var vestdanske, men klart nordjyske, at det indbød til at få lidt mere sikker grund under fødderne. Jeg gik derfor i gang med at lede mere grundigt efter den forsvundne ordliste – og fandt den!

Nedenstående beskrivelse tager derfor udgangspunkt i ordlisten[2]. Først beskrives den sprogbrug som den gamle ordliste gengiver, dernæst redegøres for hvilke af disse træk jeg registrerede i 2015, og hvilke nye der er kommet til. Til sidst giver jeg mit bud på titlens spørgsmål: er ålborgensisk nordjysk eller bare jysk?

Men først lidt alment om sproget i købstæderne og noget om Ålborgs udvikling som by.

Sproget i de førindustrielle købstæder

I et håndskrift med skolekomedier fra Randers (1599) karakteriseres bønder og byfolk ved deres sprog. I de afsnit af håndskriftet der rummer bondescener, er sproget mere lokaliserbart og rummer flere dialekttræk end i de øvri-

[1] Tak til Mona, Elin og John som beredvilligt stillede op og til Inge Kjær Andersen, som formidlede kontakten.

[2] Det drejer sig om Marius Kristensens trykte spørgeliste fra 1909; mere om denne i Gudiksen og Hovmark (2009).

ge afsnit (Frederiksen 1974: 351, 356f.). Det er det tidligste indtryk vi har af forskellen mellem land- og bysprog.

Efter alt at dømme har der i de førindustrielle købstæder været talt stedsspecifikke bydialekter. Forskellen mellem disse bydialekter og de omgivende landlige dialekter har formentlig især bestået i at bydialekterne var koineiserede, dvs. nivellerede og forenklede udgaver af de omgivende landdialekter. Koineiseringen skyldes at købstæderne havde en langt mere sammensat befolkning. Da købstæderne havde større (især børne-)dødelighed, kunne de til et stykke ind i 1800-tallet kun opretholde indbyggertallet ved hjælp af en indvandring på ca. 4 % om året. Indvandrerne kom hovedsagelig fra oplandet, men også fra fjernere egne, for de større byers vedkommende også fra andre byer og fra udlandet. Der var altså hele tiden en betydelig del af købstadboerne der var vokset op med en anden dialekt eller et andet sprog, og som måtte tilegne sig den lokale dialekt som voksne. I den situation opstår der typisk forenklinger (jf. Trudgill 1986: 107f.).

De demografiske forhold betød at den interne sproglige variation i en købstad normalt var større end i et landsogn. Ikke blot var der større sociale forskelle (størst i de største byer), men dertil kom at de nyligt indvandrede endnu ikke havde tilegnet sig den lokale bydialekt og næsten aldrig tilegnede sig den fuldstændigt. De adskilte sig derved fra de indfødte købstadboer. De indvandrede landboer fra omegnen blev typisk en del af byalmuen, mens borgerskabet kunne have en knapt så lokal sammensætning og ofte kom fra andre købstæder, og en del var fremmedsprogede (jf. Pedersen 2005). Der var klare sociale skel inden for bysamfundet, og da indvandringsmønstret for borgerskabet og byalmuen ikke var det samme, var der formentlig socialt relaterede forskelle i dialekten. Jens Høysgaard gør da også opmærksom på at hvis man skal sammenligne forskellige byers sprog, så skal man gøre forskel på de fornemme indfødte familier og på bønderfolk der slår sig ned i købstæderne (Høysgaard 1747/1920: 370), dvs. man skal sammenligne en bestemt social gruppe med den tilsvarende i en anden by. Lyngby peger i det ovennævnte brev fra 1857 på at der er fire sociale grupper i købstæderne: købmænd, håndværkere, daglønnere og fiskere. Købmændene var den dominerende gruppe, økonomisk og socialt. Blandt håndværkerne svinder

dialekten, skriver Lyngby, bl.a. fordi håndværkerkonerne har tilegnet sig et "finere" sprog som tjenestepiger i borgerlige hjem, og det sprog giver de videre til deres børn. Han gør også opmærksom på at man må skelne mellem ældre og yngre, og nævner eksempler hvor faderen er dialekttalende, men sønnen ikke (Bjerrum 1939: 53).

Disse bydialekter eller bymål (som de oftest kaldes) var på retur allerede i 1800-tallet, hvis man skal tro Kristen Jensen Lyngby. Ud fra de få linjer Lyngby skriver, er det imidlertid ikke helt enkelt at afgøre om det faktum at *hæj·st* og *knyw'* er erstattet af andre former, kan tages som bevis på at Ålborgdialekten var uddød, eller om det snarere må beskrives som en intern udvikling inden for Ålborgdialekten hvorved den adskilte sig tydeligere fra de omgivende landlige dialekter. Det er jo ikke standardformer der har erstattet dialektformerne, men nyudviklede hybrider mellem dialekt og standard. Mange træk inden for accentuation og intonation blev bevaret, måske flere end Lyngby var opmærksom på da han også selv havde dem i sit regionalt prægede standardsprog (han var fra Nibe); han skriver således at han siger *kjær* (ikke *kær*), og at han ikke har stød i ord som *folk* (Bjerrum 1939: 52). Typisk vestdanske træk.

Vi ved temmelig meget om gammelkøbenhavnsk og noget om sønderjyske bymål, hvor perioden med tysk overherredømme 1864–1920 betød mindre indflydelse fra dansk standardsprog og dermed var medvirkende til at bymålene holdt sig længere end i kongeriget. Egentlige bymålsbeskrivelser har vi dog kun fra Åbenrå, Marstal og Rønne (Olsen 1949, Kromann 1947, Andersen 1959)[3].

Alle disse rummer en del eksempler på forenklinger, sammenlignet med de omgivende landlige dialekter. I Åbenrå skelnes der fx ikke som normalt i østslesvigsk mellem palataliseret og ikke palataliseret *n* og *l*, det hedder *bru·n* 'brune' og *bu·n 'bonde'*, mens de landlige dialekter har *bru·n* men *bu·ŋ*. I Marstal hedder det *ga·l* 'gal', *fa·l·* 'falde' og *hø·l·* 'hylde', mens man i de ærøske landsogne siger *ga·l*, men *fajl·* og *højl·*. Og i Rønne udtales både *pund* og *pung* som *poŋ*, mens man i andet bornholmsk har skelnet mellem

[3] Idet jeg ikke betragter Løgumklosterdialekten som beskrevet af Peter Jeppesen (1938) som et egentligt bymål.

en palatal og en velær nasal (se yderligere eksempler på bymålskarakteristika i Pedersen 2001: 171f.).

Derudover kan vi indirekte slutte os til noget om sproget i Århus og Odense (Skautrup 1930; Kristensen 1935), og senest har Finn Køster fremdraget noget om sproget i de fynske byer, især Kerteminde (Køster 2000).

Ålborgs bymål ved vi altså ikke noget om, men vi må antage at sprogudviklingen i Ålborg har lignet udviklingen i de beskrevne byer, dvs. man har talt et nivelleret og forenklet nordjysk med nordjysk accentuation (apokope, særlige regler for stødforekomst), nordjyske træk inden for vokalisme og konsonantisme, men nok ikke så megen diftongering som i dialekterne og heller ikke *j* eller nasaleret vokal + *j* svarende til skriftens *-nd*. Også verbalbøjning og syntaks har budt på nordjyske træk.

Ålborgs demografiske udvikling

Indtil slutningen af 1850'erne var Ålborg den største jyske by – i en periode den næststørste by i kongeriget.

I 1500- og begyndelsen af 1600-tallet voksede befolkningstallet. Der har formentlig været en jævn indvandring fra både Himmerland og Vendsyssel, og desuden var der i denne periode en betydelig tilgang af tyskere og nederlændere der fik borgerskab i byen.

1700-tallet var også en opgangstid, og Ålborg voksede støt. Vi ved fra Albert Olsens undersøgelse af borgerskabsprotokollerne indtil 1797 at de jyske byer havde mange borgere der kom fra omegnen. 36 % af borgerne kom fra de lokale landsogne og 8,6 % fra nabobyerne, mens 5 % kom fra Norge, Skåne og hertugdømmerne og andre 5 % fra udlandet (Olsen 1932; protokollerne går for nogle byers vedkommende tilbage til 1500-tallet, altså en tid da Skåne var dansk). Tilflytningen til de fynske og sjællandske byer, for slet ikke at tale om København, var væsentlig mindre lokalt præget end til de jyske.

Det kan skyldes at Jylland var mindre urbaniseret end landet som helhed, så der var en forholdsvis større landbefolkning at tage af. Det gælder også Nordjylland: totalt regner man med at ca. 20 % af befolkningen var byboer omkring 1800 (og halvdelen heraf københavnere), men i Nordjylland boede

kun 12 % i byerne, heraf halvdelen i Ålborg, mens de øvrige 7 købstæder tilsammen havde 6 % boende (Poulsen og Christensen 1990: 171). Det kan også betyde noget at stavnsbindingen havde en kortere varighed end på øerne og måske ikke blev administreret helt så nidkært. Selv om bondesønnerne var bundet af stavnsbåndet, var der en hel del der så deres snit til at stikke af (eller de blev sendt afsted af deres forældre) før de fyldte 14, og stavnsbåndet trådte i kraft. Som den senere storkøbmand Niels Ryberg, der blev sendt til en onkel i Ålborg, da han var 11 år (Holmgaard 2001: 55).

Den største stigning i befolkningstallet kom dog lige omkring 1800, dvs. efter landboreformerne, og ved folketællingen i 1818 var under 30 % af Ålborgs befolkning født i Ålborg (Christensen og Poulsen 1990: 171).

Napoleonskrigene og den følgende afståelse af Norge i 1814 betød et alvorligt tilbageslag for byen, der i høj grad havde levet af udenlandshandel, ikke mindst handel på Norge. Tabet af Norgeshandlen førte til at byens udvikling blev sat i stå (Christensen og Topholm 1990: 14). Befolkningstallet var stagnerende i første halvdel af 1800-tallet, og selv om der var en vis vækst omkring 1850, var det ikke nok til at holde trit med Århus og Odense. I Århus satte den industrirelaterede vækst ind i 1870'erne, i Odense først for alvor i 80'erne, men i Ålborg begyndte væksten først i 1885. Fra 1885 til 1900 steg befolkningstallet fra 15.515 til 31.457, og over halvdelen af denne vækst ligger i de sidste fem år af perioden (Bender 1987: 264).

Forklaringen på denne befolkningsudvikling er at industrialismen kom relativt sent til Ålborg. Den industrielle udvikling tog først for alvor fart med etableringen af cementindustrien i 1891, fulgt op af en stærk udvidelse af tobaksindustrien 1897, de to stærkeste brancher i Ålborg og begge med behov for mange ufaglærte arbejdere. Ålborg blev en industriby – der var bl.a. også jernstøberi, spritfabrik og tekstilindustri – og kunne aftage en stor del af befolkningsoverskuddet i de omgivende landdistrikter.

Ålborg som prototypisk arbejderby

De traditionelle bymål forsvandt tilsyneladende mere eller mindre i den voldsomme urbanisering i sidste fjerdedel af 1800-tallet og den demografiske segregering der fulgte i industrialismens kølvand. Det må vi regne med

også er sket i Ålborg. Segregeringen blev tydeligst i de større byer hvor nybyggede kvarterer blev skræddersyet til og befolket af socialt temmelig ensartede grupper, i Ålborg fx de nybyggede arbejderkvarterer Vestbyen og (lidt senere) Østbyen, Banegårdskvarteret der hovedsagelig blev befolket af faglærte arbejdere, håndværkere og funktionærer, og villakvarteret Hasseris for de mere velbjergede (Bender 1987: 437, 265; Christensen og Topholm 1990: 202ff.). Det særlige for Ålborg er at udviklingen gik så hurtigt i 1890'erne, og at arbejderne udgjorde så stor en del af den samlede befolkning. Ålborg blev den prototypiske arbejderby – det er ikke for ingenting at socialdemokratiet stadig foretrækker at holde kongres i Ålborg.

Den voldsomme vækst i 1890'erne betød at der lige omkring år 1900 voksede mange børn op som var den første generation indfødte ålborgensere. Hvor kom deres forældre så fra? Det oplyser den offentlige statistik desværre ikke. Vi ved dog fra demografiske studier af købstæder i almindelighed at den altovervejende del af indvandringsbølgen i slutningen af 1800-tallet bestod af befolkningsoverskuddet fra de umiddelbart tilstødende landlige egne. De dominerende industriforetagender i Ålborg hørte ikke til brancher der krævede specialkompetencer, de har derfor været lige til at gå til for indvandrede husmænd og daglejere. En detailundersøgelse af medlemmerne af Fabriksarbejdernes Fagforening i Aalborg for perioden 1911–1914 viser at kun 15 % var født i Ålborg/Nørresundby, 35 % i Vendsyssel og 25 % i Himmerland, dvs. de indfødte ålborgensere var i mindretal, og i alt 75 % var fra Nordjylland (Christensen og Topholm 1990: 201).

Middelklassens vandringsmønster er anderledes, men er ikke så relevant her, da de optegnelser der skal behandles nedenfor handler om arbejdernes sprog.

Sproget i industribyen Ålborg

De fleste af de nytilflyttede arbejdere medbragte altså en nordjysk dialekt. Om tilflytterne var så mange og så sprogligt ensartede at de ligefrem kan have påvirket sproget i Ålborg i nordjysk dialektal retning, kan vi ikke afgøre, da vi ved så lidt om bymålet i Ålborg før industrialiseringen, men der er ingen tvivl om at uanset den store sproglige variation der har været blandt

Ålborgs befolkning for godt 100 år siden, så har langt de fleste talt et sprog med mange nordjyske træk.

Optegnelser om arbejderklassesproget i Ålborg omkring 1900

Vi kender kun en enkelt ordliste fra Ålborg. Den er udfyldt i 1941, men gengiver iflg. optegneren underklassens sprog i 1901. Optegneren er født i Ålborg 1889 og boede med sine forældre i Sankt Mortensgade 10, men de flyttede 1901 til en bedre lejlighed i den nordlige del af Slotsgade. I nr. 10 boede to underofficerer (optegnerens far var den ene), to skræddersvende og en tømrersvend. Resten var arbejdsmænd, altså ufaglærte. Mødrene hører vi ikke noget om, en del var formentlig også udearbejdende. Bortset fra optegneren og to andre drenge som gik i borgerskolen (en betalingsskole), gik alle gadens børn i den kommunale friskole. Optegneren skriver udtrykkeligt at det er dagligsproget i dette underklassemiljø han gengiver, og giver som eksempel at han sagde *flø·* 'fløde' når han talte med de andre drenge, *flø·ð* når det skulle være lidt finere, og *flø·ðə* når han læste op i skolen. I 1902 kom han i latinskolen, blev student 1908 og forlod Ålborg, som han dog kom tilbage til i soldatertiden. Han gjorde allerede som barn sproglige iagttagelser, blev i latinskoleårene optaget af fonetik, og læste efter sin engelsklærers tilskyndelse Otto Jespersens fonetik, og han har en god lydskriftbeherskelse[4]. Han studerede dansk og tysk på universitetet, men afsluttede kun tyskstudierne med eksamen, og blev siden kommunelærer. I løbet af tiden i latinskolen skiftede han efter eget udsagn sprog. Det følgende er altså baseret på erindrede former fra hans barndom.

Accentuation

Accentuationen var gennemført jysk i 1901, på et enkelt punkt specifikt nordjysk.

Der er udbredt apokope. Det er ikke kun ord som *aske, aspe, læsse, glemme, ende* der noteres uden *-ə*, men optegneren skriver også *hu·sn* 'huse-

[4] Eksempler er som hovedregel gengivet med optegnerens lydskrift med undtagelse af visse hjemmelavede diakritiske tegn. I en del tilfælde, hvor fx kun tryk, stød eller længde er i fokus, citeres ortografiske former med dette træk angivet: *bi'lern* 'bilerne'.

ne', *gå'ɹn* 'gårdene'. Der er ikke nogen forlængelse af vokalen i ord som *læs* 'læsse', *skaf* 'skaffe', som i vendsysselsk (jf. *Jysk Ordbog* kort 1.8).

Både gamle kortstavede ord som *vej* og *skov* og ord med kort vokal + stemt + ustemt konsonant som *salt, mælk, svamp, kant* og *blank* kan være stødløse (men ikke participier som *kendt, vendt*), og det samme gælder afledte og sammensatte verber af typen *be'hål* 'beholde', *bi'ta·l* 'betale' og *'on,sgyl* 'undskylde'. Og ligesom i de nordenfjordske landlige dialekter er ordene *af, fra, i, på* stødløse, også i trykstærk stilling.

Derimod er der stød i participiumsformer som *dræj'ə* 'drejet', *plöj'ə* 'pløjet' og *lɔw'ə* 'lovet' (jf. Bennike & Kristensen 1912: kort 75) og på enkliseformer som *kað'o* 'kan du', *dæn 'að'åɹ* 'den er der'. Der er endvidere stød på en række enkeltord som *hammer, himmel, peber*, der er stødløse i standardsproget.

Der er noteret kort vokal i en række forbindelser med *-v* hvor både datidens standardsprog og en del af Vendsyssel havde lang vokal: *liw'* 'liv', *kniw'* 'kniv', *tyw'* 'tyv', *graw* 'grave', *riw* 'rive', *pröw* 'prøve'. Også ordet *koner* har kort vokal.

Godt 100 år senere kan de fleste af disse accentuelle træk stadig høres, men de varierer med mere standardsproglige former.

Udlydende *-e* svinder oftest, også i bf. pl. som fx *al'ta'nern* 'altanerne', *hæstern* 'hestene', *bi'lern* 'bilerne'. Accentuationen er i det hele temmelig jyskpræget. Gamle kortstavede ord som *vej, brev, tog* er således ofte(st?) stødløse. I ord med kort vokal + stemt + ustemt konsonant fx *kamp, rundt, bank, hjælp, holdt, folk* veksler stød og stødløshed. Sammensatte og afledte verber har sjældent stød. Man siger *afta·le, undervi·se, afstemme, omregne* uden stød. Og det samme gælder verber med trykløs forstavelse som *beta·le, beregne, forsy·ne, fortælle.* Men svage verber som *lave* og *leje* kan til gengæld have stød i præteritum participium som fx *hvad er den 'la'wəð 'a.* Og det hedder nu som i 1901 *ɔ'p* 'oppe'; en almindelig jysk form også uden for området med vestjysk stød, herunder Århus (Petersen 2013: 26).

Det omtalte nordjyske træk, at udtale efterstillede præpositioner som *af, fra, i, på* m.fl. med kort vokal uden stød, viste sig at være helt generelt hos alle tre informanter. De var også ret enige om at følge den nordjyske trykre-

gel at tostavede præpositioner altid betones. Det hedder: *du skal køre ˈover ˈklejtrup for at komme derhen, de drak ham ˈunder ˈbordet.* Enstavede præpositioner som *for, i, med, på* får derimod kun tryk foran en tryksvag stavelse: *han købte den ˈfor et par ˈkroner*, men: *han købte den for ˈto ˈkroner; jeg tog med ˈtoget til ˈårhus*, men: *jeg stod ˈpå den forˈkerte ˈbus.* Ålborgensisk følger på dette punkt almindelige nordjyske regler (grundigst beskrevet i Molbæk Hansen 1981).

Vokalforkortelserne foran *-v* var ikke omfattet af spørgelisten 2015.

Vokalisme

Det mest påfaldende i ordlisten på vokalområdet er nok at optegneren noterer at der til standardsprogets lange *å* normalt svarer langt *o* i 1901. Det hedder altså *floˀ* 'flå', *foˀ* 'få', *goˀ* 'gå', *stoˀ* 'stå', *voˀ* 'våd', *loˀs* 'lås' m.fl., mens han i få tilfælde noterer dem med *å*, fx *låne, måde.* Da der ikke er glidning i det lange *o* (og *ð* ofte svinder), udtales både 'blå' og 'blod' som *bloˀ*. Et sammenfald optegneren udtrykkeligt nævner.

Kort *o* udtales som *o* (som i ældre standardsprog) ikke *å* som optegnerens jævnaldrende i København var gået over til (Brink og Lund 1975:178), dvs. *monˀ* 'mund', *sonˀ* 'sund', *toŋˀ* 'tung', *oŋˀ* 'ung'. Også forbindelsen *or* noteres oftest med *o*, fx *horn, skjorte*, men et enkelt ord fra denne gruppe skrives både med o og å: *oɹˈm, åɹˈm* 'orm'.

Ord som *snurre, spurv, agurk, slurk, urt* noteres med o: *snoɹ, spoˈɹ, aˈgoɹk, sloɹk, oɹt* (uden stød). Kort *i* er bevaret som i, fx i *vis* 'hvis', *vist* 'vidst', og der er enkelte eksempler på en klart dialektal vokalisme, fx *kilk* 'kælk', *tyˑɹ* 'tøjre'.

I 2015 blev der kun spurgt til to forhold inden for vokalismen: *i* eller *e* foran *s*, og *or*-forbindelsen. Ganske som i 1901 blev en række ord der i standardsproget har kort *e*, udtalt med *i*; fx udtales *vidst, vidste* ligesom *sidst, sidste.*

Derimod ser det ud til at den almindelige vestdanske udtale med år svarende til standardsprogets or (som kun er noteret i et enkelt ord i 1901) nu også er almindelig i Ålborg, idet alle tre informanter har å-vokal, ikke bare i *sort, tror* og *historie*, men i en lang række ord med *-or* (*fjorten, gjort, jord-*

bær, *skjorte* m.fl.). Hvis Niels Åge Nielsen (Nielsen 1953: 226) har ret i at den århusianske udtale med år også er af nyere dato i Århus (hans ældste informant, født 1854 sagde *soɹt)*, er der her et eksempel på en nyere østjysk udtale der har spredt sig til det nordjyske.

Ord med langt *å* var ikke med på spørgelisten i 2015, og de gamle optegnede former med *o·* for langt *å* har ikke kunnet bekræftes telefonisk. At personnavnet Mogens udtales *mo· qəns* ikke *må·qəns* er formentlig en anden historie.

Konsonantisme

Det bløde d var i 1901 tilsyneladende forsvundet i de fleste dagligdags ord. Det hedder *fe*ˀ 'fed', *fla*ˀ 'flad', *ga·* 'gade', *sba·* 'spade', mens det udtales som klusil foran *-ig*: *smi·di* 'smidig', *le·di* 'ledig', *mo·di* 'modig'. Til gengæld noteres *ð* for *d* i en række enkliseformer *kað'o* 'kan du', *dæn ˈað'åɹ* 'den er der'.

Der skelnes ikke mellem *nd* og *n* i modsætning til vendsysselsk hvor *nd* som nævnt modsvares af *j*. Da der samtidig er ret gennemført apokope i trestavelsesord, får vi præsensparticipiumsformer som *go·ən* eller *gå·ən* 'gående', *sdo·ən* eller *sdå·ən* 'stående', *ra·sən* 'rasende'.

Æg, *væg* og *skæg* blev udtalt med *q*: *æˀq*, *væˀq*, *skæˀq*, og der er oftest noteret assimilation i forbindelserne *-lv*, *-rv*, *-lg* og *-rg*: *kalˀ* 'kalv', *tæl'ə* 'talg', *koˀɹ* 'kurv', *bjæ'ɹ* eller *bjæɹ'ə* 'bjerg', *tö.ɹ'ə* 'tørv' og *åɹ'ə* 'sorg', *føl* 'følge', *sæl* 'sælge', men *vælq* 'vælge', *aɹ'w* 'arv'.

Der er svind af *-r-* i 'torsk' når det bruges som skældsord: *tɔsk*, og i 'tærske' når det betyder slå: *tæsk*.

Udlydende dental efter *ə* er svundet. Det betyder at bestemt form neutrum ender på *-ə*: *huˀsə* 'huset', *liw'ə* 'livet'. Og det samme gør præteritum og participium af svage verber der følger ede-bøjningen: *du·ə* 'duede/duet', *re·ə* 'reddede/reddet', *husgə* 'huskede/husket', *slogə* 'slukkede/slukket' (jf. *Jysk Ordbog*: kort 6.1).

Svind af *ð* efter trykstærk vokal blev kun optegnet i ganske få ord i 2015 bl.a. *ud*, derimod var der adskillige eksempler på regionalsprogsformer som *mo·di*, *sɑmtiˀdi*, *sta·di*, *stæ·di* (som er almindelige i hele Vestdanmark), og et

enkelt eksempel på *ð* for *d* i enklise: *så gør 'duð eg* 'så gør du det ikke'. I en række frekvente ord på *-et* er den udlydende konsonant svundet: *anə* 'andet', *majə* 'meget', *no·* 'noget'.

Det samme gælder bestemt form neutrum der ofte ender på *-ə*. *Jeg har adgang 'döj'nə 'ront* 'døgnet rundt', sagde den ene informant, da vi telefonisk aftalte hvor vi kunne mødes. Vedkommende sagde også *hu'sə* 'huset', *sys'te'mə* 'systemet'. Alle tre kunne dog også udtale bestemthedsendelsen som *-əð*, fx *jeg har boet her 'he·l 'liw'əð* 'hele livet'. Vi genfinder denne variation i præteritum og participium af svage verber, hvor man svarende til former som *fiskede, fisket* kan have *feskə, feskəð* i begge former. Der er altså i dag variation mellem den nordjyske form på *-ə* og standardsprogets *-əð*.

På dette punkt adskiller Ålborgsproget sig klart fra sproget i Århus, hvor der ofte høres *-ət* både i præteritum participium og – lidt sjældnere – i præteritum (Jul Nielsen 1998: 68; Petersen 2013: 40). Jeg optegnede kun *-ət* i et par tilfælde, kun hos én af informanterne og kun i participier: *malet, anet*, mens jeg ikke har noteret *-t* i præteritumsformer. Formen *sva·ɹt* 'svarede' i den gamle ordliste er ikke noget modbevis, men et eksempel på at ordet bøjes efter -te-bøjningen, ligesom det ofte er tilfældet i ældre skriftsprog.

Bøjning

En del substantiver med flertal på *-e* i standardsproget har *-er* i den gamle ordliste, fx *busk, bænk, dreng, hat, hest, kæp, spand, stok*. I 2015 er kun optegnet et eksempel på en afvigende flertalsform: *klokkeslætter*.

Mange stærke verber har i 1901 *-en* i participium fx *bleven, dreven, sleben, løben, skregen, fløjen, strøgen, falden, frossen, kommen, båren, skåren, stjålen, bunden, hungen* (af *hænge*), *sprungen*.

Der skelnes ikke mellem ligge og lægge, der i præteritum kan hedde både *la·, la', lå'* og *lå·*. Det samme gælder *sidde* og *sætte*.

I 2015 konstaterede jeg færre bøjningsmæssige afvigelser fra standardsproget. Nogle meget frekvente stærktbøjede verber som *blive* og *komme* ender ofte på *-ən* i participium: *jeg er kommen i bestyrelsen, vinduerne er lige ble(v)en male* 'vinduerne er lige blevet malet'. En af informanterne op-

lyste at der var nogen der sagde *hungen* for 'hængt', men brugte ikke selv denne form.

En af informanterne mente at *de kom gåens* 'de kom gående' var typisk ålborgensisk, men det blev ikke bekræftet af de to andre.

Syntaks

Inden vi går til de egentlige syntakseksempler, skal lige nævnes en særlig form for "inkongruens" som optegneren i 1901 har registreret: pluralisformen *sager* behandles som n.sg.: *det sager*. Der er et lille antal substantiver der behandles således i en del jyske dialekter (Arboe 2015: 84).

I ordlisten er der meget få eksempler på kongruensbøjning af adjektiver; det gælder både i attributiv og prædikativ stilling: *e ˈsdoˀɹ ˈsdøk* 'et stort stykke', *e ˈgɑməl ˈhuˀs* 'et gammelt hus', *vandet er frisk, når det bliver mørk*. Jeg mener at kunne konstatere at der heller ikke i dag altid er kongruensbøjning i udtryk som *det er fiˀn* 'det er fint'.

Den udbredte jyske konstruktion hvor modalverber – især *skal* – forbindes med en finit form, ikke infinitiv (jf. K. M. Pedersen 2009: 228), er ganske almindelig i Ålborg. Svarende til standarddansk *børnene skal/skulle kunne læse i tredje klasse* foretrækker man *ska ka læ·s* i præsens og *sku ku læ·s* i præteritum. *I dag ska vi alle sammen ka engelsk*, konstaterede den ene informant. Ordlisten rummer ingen spørgsmål om sådanne konstruktioner, men optegneren har en del tilføjelser, og en af dem går ud på at man både kan sige *være i stand te å ka* og *te å ku* for standardsprogets 'til at kunne'.

Der er tilsyneladende udstrakt brug af enklise både i det gamle og det nye materiale: *göɹˈə* 'gør det', *vi snakke majə ˈɔmˈə* 'vi snakkede meget om det'.

Orddannelse og ordformer

Jysk byder på en del variation i adjektivafledningen i forhold til standardsproget (se fx Sørensen 2015). Ordlisten varierer især mellem *-ə* og *-i*, fx *hælˈə* 'hellig', *kælə* 'kælen', *nylə* 'nylig', *tålə* 'tålig' dvs. rolig (om hest), *mo·di* 'modig', *tåsi* 'tosset'. Der er også eksempler på afledning med -eret: *fregneret* 'fregnet'.

Optegnede former som *åli* 'olie', *vili* 'vilje' og *gasi* 'gase' er almindelige i nordjysk (og lidt udenfor); det samme gælder *se'ql* 'savl', mens *kuns* er en almindelig ældre form. Om det også gælder *tilbages*, har jeg ikke kunnet fastslå, men formen findes i et digt på århusiansk fra 1920 af Marinus Børup (Nielsen 1953: 228).

Der er ikke optegnet lignende særformer i 2015, men de er heller ikke afkræftet. Der er blot ikke spurgt om dem.

At følges ad kan iflg. ordlisten hedde *komme følsen ad* og i præteritum *de kom fulsen ad* 'de fulgtes ad'. Om *følsen* og *fulsen* skal henregnes under bøjning eller orddannelse, skal jeg lade være usagt.

Ordforråd

Det er halsløs gerning at ville sige noget om ordforrådet i en by som Ålborg på baggrund af en enkelt ordliste og én dags optegnelser, men begge dele af materialet bød på en række lokale gloser.

Om *myssekranse* 'grønne skovmærkekranse som blev solgt på torvet' er særlig typisk for Ålborg, er nok tvivlsomt. Ordet er nævnt i *Videnskabernes Selskabs Ordbog* under opslagsformen *myskekrands* og optræder også i Kalkars Ordbog under formen *mysika*, men er ikke nævnt i jyske dialektordbøger.

Der optræder dog også en håndfuld ord og udtryk som er kendt fra (nord)jyske dialekter: *gå i gras* 'blive knust, gå i stykker', *reste* 'mangle', *ry·* 'rygge' (dvs. gå tilbage, brugt i bydeform til heste), *skrasle* 'rasle', *støthoser* 'stunthoser', dvs. strømper uden fødder, *trøn* 'trunde', dvs. udvide sig på grund af væde, *tø·* 'tøde', dvs. sinke. Verbet *tøde* er alment jysk; i alle de andre tilfælde er enten ordet eller formen helt eller altovervejende nordjysk, og alle ordene er medtaget i *Vendsysselsk Ordbog* (Espegaard 1972–1974).

Jeg stødte ikke på nogen af disse ord i 2015, men jeg fik bekræftet at *smørkage* betyder 'brunsviger' (eller rettere luksusudgaven med ekstra meget fyld på midten som på Fyn er blevet kaldt en *ålborger*), og dertil fik jeg oplyst at det som jeg kalder en smørkage, i Ålborg hedder *dagmartærte*. Om det er en ålborgenser der står bag at Irma er begyndt at sælge smørkager under navnet dagmartærte, skal jeg lade være usagt, men jeg blev klar over

at der var flere andre faldgruber hvis jeg vovede mig ind i en bagerforretning. Den ene kendte jeg nu godt, for den er udbredt over hele den vestlige del af landet hvor man skal bede om en *københavner* hvis man vil have det der i København hedder en birkes. Den anden bestod i at en *jødekage* ikke er en småkage, men en (høj) kanelsnegl. Mere overraskende end disse regionale kagenavne og den almindelige jyske brug af *godt nok* i forbindelser som *det var godt nok ringe* var det at høre at regulære dialektudtryk som *kæw't* 'kavt', dvs. vanskeligt, besværligt og *høk dig lige* 'flyt dig lige lidt', eller *høk lige ind* 'ryk lige ind (på bænken)' var almindelig kendt og brugt.

Hvor mange andre lokale gloser har mon overlevet i Ålborg? Mon man også kan sige *jö'w* (egentlig 'gæv', men brugt af vendelboer i en meget bred betydning fra 'dejlig' til 'praktisk')?

Er ålborgensisk nordjysk eller bare jysk?

Jeg blev overrasket over hvor mange nordjyske træk der var i dagens ålborgensisk – og måske er der endda flere som jeg blot ikke havde tænkt på at spørge til, og som ikke tilfældigvis dukkede op i samtalen. Ovenstående gennemgang tyder på at der ud over det nordjyske intonationsmønster som Nina Grønnum har beskrevet (1992), er specifikt nordjyske træk på alle sproglige niveauer fra accentuation til ordforråd. Det er imidlertid (som allerede antydet) ganske useriøst at ville karakterisere talesproget i Ålborg på baggrund af så lille et materiale som her har været til rådighed, og ordlister og spørgeskemaer er heller ikke egnede til at skaffe overblik over hvor stor variationen er, og i hvor høj grad den er socialt relateret.

I 1901 var der en klar social lagdeling i Ålborg som overalt i den tidlige industrialismes byer, og den kunne både ses og høres. Ordlistens optegner fortæller at drengene i friskolen (dvs. gratisskolen) brugte danske træsko, dvs. spidssnudede træsko hvor også overdelen var af træ, blot med en smal læderkant. I borgerskolen brugte nogle af eleverne danske træsko mens andre havde franske træsko, dvs. træsko med rund snude hvor hele overdelen var af læder. I latinskolen brugte man slet ikke træsko. Det kunne altså ses på fodtøjet hvilket socialt lag man hørte til. Det har også kunnet høres. Vi kan blot ikke sige ret meget om *hvordan*, da optegneren, ud over ganske

enkelte antydninger som fx de tre måder at sige *fløde* på, holder sig til at gengive underklassens sprog (hans egen betegnelse). Hans oplysning om at han skiftede sprog i løbet af latinskolen, fortæller dog at han har oplevet forskellen mellem underklassens og middelklassens sprog som to forskellige sociolekter.

De nye optegnelser var heller ikke lagt an på at beskrive variation, men på at finde visse karakteristiske træk ved dagens ålborgensisk. De tre informanter er næsten jævnaldrende, og der er ikke nogen væsentlig indbyrdes forskel på uddannelsesniveau eller social placering, og heller ikke på deres sprog. Jeg mener dog at kunne iagttage en lille (forventelig) kønsrelateret forskel, idet den mandlige informant i fri tale havde lidt flere former der afveg fra standarddansk end de to kvindelige informanter.

Det nordjyske præg var stærkere i 1901 end i 2015, men det ser ikke ud til at de *nord*jyske træk lægges af før de *jyske*, og der er kun ét klart eksempel på et ikke-standardtræk der har bredt sig til Ålborg fra det øvrige Jylland mellem de to optegnelser, nemlig det århusianske *å.ɹ* for *o.ɹ*. Mens et andet livskraftigt vestdansk træk, *-ət* i præteritum og participium af svage verber, kun er svagt repræsenteret og kun i participium, dvs. hvor skriften også har -t.

Man kunne tro at det var den håndfuld vestdanske træk som findes i hele området vest for Storebælt der bevares bedst, eller de træk man har fælles med Århus, men det ser ikke ud til at være tilfældet. Ændringerne i løbet af 1900-tallet kan næppe karakteriseres som regionalisering. Der er kun i begrænset omfang tale om horisontal dialektnivellering; det der er sket, må snarere kategoriseres som standardisering, om end standardiseringsprocessen ikke er ført til ende. Der er stadig en del lokale træk.

Forklaringen på at der findes så mange nordjyske træk også hos den generation der er født i 1950'erne, kan være den simple at byen er befolket med indvandrede nordjyder og efterkommere efter nordjyder. De har i perioder udgjort flertallet og har derfor kunnet holde fast i en god del af de dialektale træk de medbragte fra landet, og dialektnivelleringen satte senere ind og foregik i et langsommere tempo i Nordjylland end på Århusegnen, for slet ikke at tale om Sjælland. Fra slutningen af 1800-tallet til efter anden

verdenskrig har der hele tiden været mange førstegenerationsålborgensere med nordjysk som modersmål.

Men hvordan ser det ud i de næste generationer? Det ville være interessant at vide i hvilken udstrækning de nordjyske træk bruges af yngre informanter, ja i det hele taget hvordan de unge taler. Den almindelige dialektudtynding betyder efter alt at dømme at de unge der nu flytter til Ålborg fra de tilstødende områder, taler et mere standardnært sprog med københavnske træk, så det nordjyske næppe holdes vedlige af tilflytterne på samme måde som i de foregående generationer. Hvad sker der så? Er der forskel på trækkenes resistens? Holder de jyske træk med stor udbredelse sig bedst, eller er der eventuelt nogle specielle nordjyske træk der har en særlig lokal kvalitet, som gør at man bevarer dem, evt. bruger dem til stilisering?

Der har været en tilbøjelighed til se Århus som et spredningscentrum i Vestdanmark. Gælder det også i Nordjylland? Overvurderer vi måske Århus' indflydelse på de øvrige jyske byer – af den simple grund at talesproget i Århus er bedre beskrevet? Det har jeg på fornemmelsen, men det er kun en fornemmelse, og jeg kan ikke argumentere sammenhængende for den. Men det ville være interessant, hvis nogen undersøgte sagen nærmere.

Indtil videre kan vi dog konstatere at ålborgensisk ikke bare er jysk. Det er nordjysk.

Litteratur

Andersen, Børge 1959: *Rønnemålet. En strukturallingvistisk analyse af udtrykspla*net *i en bornholmsk dialekt*. København: J. H. Schultz.

Arboe, Torben 2015: Pluralis behandlet som singularis neutrum – en type kollektiv i jysk? *Danske Talesprog* 15. 77–96.

Bender, Henning 1987: *Aalborgs industrielle udvikling fra 1735 til 1940. Aalborgs Historie* bd. 4. Ålborg: Ålborg Kommune.

Bender, Henning, Knud Knudsen, Erik Strange-Petersen og Lars Tvede-Jensen 1998: *Arbejderbevægelsen i Aalborg1870–1970. Aalborgs Historie* bd. 6. Ålborg: Ålborg Kommune.

Bennike, Valdemar og Marius Kristensen 1912: *Kort over de danske Folkemål*. København: Gyldendal.

Bjerrum, Anders 1939: K. J. Lyngbys Breve om Sønderjylland 1856–1859. *Danske Studier*. 43–65.

Brink, Lars og Jørn Lund 1975: *Dansk Rigsmål* 1–2. København: Gyldendal.

Christensen, Per Bo og Jens Topholm 1990: *Aalborg under stilstand og fremgang fra 1814 til 1970. Aalborgs Historie* bd. 5. Ålborg: Ålborg Kommune.

Espegaard, Arne 1972–1974: *Vendsysselsk Ordbog. Ordbog over målet i de vendsysselske herreder samt Øster Hanherred* 1–4. Hjørring: Vendsyssel Tidendes Forlag.

Frederiksen, Britta Olrik 1974 Om dialektpræget i "Samsons fængsel", med et tillæg om dialektpræget i to tingbøger fra Randers. *Festskrift til Kristian Hald.* København: Akademisk Forlag. 331–362.

Grønnum, Nina 1992: *The Groundworks of Danish Intonation.* København: Museum Tusculanum.

Gudiksen, Asgerd og Henrik Hovmark 2009: Måske husker De noget alle andre har glemt. Asgerd Gudiksen, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer & Iben Stampe Sletten (red.) *Dialektforskning i 100 år*. København: Afdeling for Dialektforskning. Nordisk Forskningsinstitut. Københavns Universitet. 13–62.

Holmgaard, Jens 2001: Niels Rybergs flugt. *Fortid og Nutid*. 52–56.

Høysgaard, Jens Pedersen 1747(1920): *Accentuered og Raisonnered Grammatica*. Henrik Bertelsen (udg.): *Danske Grammatikere* bd. 4. København: C. A. Reitzel.

Jensen, Ella 1967: Om Sproget i Århus 1900–1910. *Dialektstudier* bd. 2. 197–270.

Jensen, Torben Juel og Marie Maegaard 2010: Hvor er *bleven* blevet af? Præteritum participium af stærke verber i Jylland. *Danske Talesprog* 10. 34–56.

Jeppesen, Peter 1938: *En sønderjysk dialekts Udvikling. Humanistiske Studier* I. Århus/København: Universitetsforlaget i Aarhus/Einar Munksgaard.

Jul Nielsen, Bent 1998: Talesprogsvariationen i Århus – en sociolingvistisk redegørelse og en sammenligning med sproget i Odder. *Danske Folkemål* 40. 51–78.

Jysk Ordbog. Udgives som netordbog af Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning. Århus Universitet. www.jyskordbog.dk

Kristensen, Marius 1935: Et dansk købstadsmål for 200 år siden (Odensemålet ved 1700). *Danske Folkemål* 9. 28–43.

Kromann, Erik 1947: *Musikalsk Akcent i Dansk.* København: Einar Munksgaard.

Køster, Finn 2000: Træk af sproget i byerne på Fyn. *Danske Talesprog* 1. 89–108.

Molbæk Hansen, Peter 1981: *Udvalgte fonologiske temaer i to himmerlandske idiolekter tilligemed en kritisk gennemgang af stavelsesproblematikken i jysk dialektologi.* Utrykt specialeafhandling. København.

Nielsen, Niels Åge 1953: Dialekt, jargon og vulgærsprog i Århus. Vagn Dybdahl m.fl. (red.) *Seksten Århusrids. Tilegnede Svend Unmack Larsen 23. september 1953.* Århus: Universitetsforlaget i Aarhus. 225–240.

Olsen, Albert 1932: *Bybefolkningen i Danmark paa Merkantilismens Tid. Merkantilistiske Studier* bd. 1. Århus.

Olsen, Karen Marie 1949: Synchronisk Beskrivelse af Aabenraa Bymaal. *Danske Folkemål* 16. 1–67.

Pedersen, Inge Lise 2002: Sociolingvisternes dialekter. *Dialekter – sidste udkald. Modersmål-selskabets Årbog 2002.* København: C. A. Reitzel. 81–94.

Pedersen, Inge Lise 2001: Bymålenes stilling i Danmark. En oversigt og diskussion. Marianne Blomqvist, Mirja Saari og Peter Slotte (red.) *Våra språk i tid och Rum.* Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. 169–180.

Pedersen, Inge Lise 2005: Den nationale fortrængning. Flersprogetheden i danske købstæder fra 1500 til 1800 i et sprogsociologisk perspektiv. Gulbrand Alhaug, Endre Mørck og Aud Kirsti Pedersen (red.) *Mot rikare mål å trå. Festskrift til Tove Bull.* Oslo: Novus. 254–267.

Pedersen, Inge Lise 2009: Standardtalesprogets tilblivelse og rolle i Danmark. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27. 159–178.

Pedersen, Karen Margrethe 2009: Modalverbets form og funktion i forbindelser som skal kan og *å kan.* Asgerd Gudiksen, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer & Iben Stampe Sletten (red.) *Dialektforskning i 100 år*. København: Afdeling for Dialektforskning. Nordisk Forskningsinstitut. Københavns Universitet. 219–238.

Petersen, Kathrine Thisted 2013: Lokalt regionalsprog eller regionalt rigssprog? En undersøgelse af Århus-dansk. *NyS* 45. 9–47.

Poulsen, Gert og Per Bo Christensen 1990: *Aalborg fra politisk skandale mod økonomisk katastrofe fra 1680 til 1814. Aalborgs Historie* bd. 3. Ålborg: Ålborg Kommune.

Skautrup, Peter og Møller, Christen (udg.) 1930: De Litteris Libri Duo *Acta Jutlandica* bd. 2. Århus.

Sørensen, Viggo 2015: -et-adjektiverne i Thy. *Danske Talesprog* 15. 97–106.

Trudgill, Peter 1986: *Dialects in Contact.* Oxford/New York: Blackwell.

Inge Lise Pedersen
Lektor emeritus
Nordisk Forskningsinstitut
Københavns Universitet
ilp@menighedsraad.dk